

verouderde technieken worden gebruikt in het strafonderzoek.

Ook Frank HUTSEBAUT vraagt zich af of een enkel instituut niet ten koste zal komen van de onafhankelijkheid van de deskundigen. Dit instituut zal bovendien snel worden gepercipieerd als behorende tot de strafrechtelijke instanties.

Hans NIJBOER wijst erop dat het kostenplaatje hier opnieuw een rol gaat spelen. In Nederland wordt dit alles gefinancierd door de staatsbegroting. Echter is het ieder jaar een heel karwei om te beslissen op welke manier dit budget wordt gekanaliseerd naar de verschillende instanties.

De voorzitter, Filip D'HONT, vraagt zich af of het deskundigenonderzoek door deze stijgende kosten dan ook niet minder toegankelijk zal zijn? Frank HUTSEBAUT wijst erop dat het deskundigenonderzoek ook vandaag vooral toegankelijk is voor de mensen met geld. Hebben gerechtelijke deskundigen vandaag geen enkele zekerheid over wanneer ze worden betaald volgens de schamele tarieven die van toepassing zijn, dan moet ook worden vastgesteld dat deskundigen die worden aangesteld door de partijen dikwijls de meer begoede klasse als cliënteel hebben. Chris DILLEN maakte ter zake in zijn bijdrage 'De psychiaters-deskundigen in strafzaken: apen van justitie?' de mooie vergelijking tussen de "20 jaar oude Trabant" voor justitie tegenover de splinternieuwe sportwagen voor de verdediging.

Echter, indien de onafhankelijkheid van de deskundige kan worden gewaarborgd, de kwaliteit van het werk beter wordt, de toegepaste methodes up-to-date worden gehouden en ook zowel de zittende als de staande magistratuur beter wordt opgeleid om te beslissen over de noodzaak aan een deskundige, zou het kostenplaatje op het einde van de rit moeten dalen. Er zullen namelijk minder tegenexpertises nodig zijn, minder onnodige aanstellingen worden gedaan en meer data voorhanden zijn.

Daartoe moet volgens Hans NIJBOER niet alleen aan de deskundigen forensische kennis worden bijgebracht, maar moet ook aan de juristen/magistraten een opleiding worden verschaft waardoor zij beter in staat zijn om de noodzaak

aan een deskundige in te schatten en bovendien de opdracht van die deskundige beter kunnen omschrijven. Een parket-magistraat getuigt vanuit de zaal dat de beslissing tot het aanstellen van een deskundige, dikwijls plaatsvindt op het bureau, lang voor de plaats-delict werd gezien.

Volgens Frank HUTSEBAUT worden bovendien de beroepsverenigingen van de verschillende soorten deskundigen best betrokken bij de hervorming. Zij zouden een grote rol kunnen spelen om de voor deskundigenonderzoek vereiste juridische/forensische kennis dwingend te gaan implementeren bij hun leden.

Om te eindigen laat Filip D'HONT zijn sprekers nog eens dromen en geeft hij ze carte blanche met betrekking tot de hervorming van het deskundigenonderzoek.

Het blijft bij de sprekers vrij stil en dat is te wijten aan het feit dat een dergelijke hervorming zodanig omvangrijk is dat het niet zomaar eventjes in een oogwenk kan worden uiteengezet. Men gaat er wel unaniem over akkoord dat een vernieuwd wettelijk kader broodnodig is en dat er in België hopelijk voor eenmaal niet wordt gewacht op een aantal incidenten vooraleer de wetgevende instanties hun werk gaan doen.

Laurence De Rudder*

RUBRIEK RECHTSHULP EN ADVOCATUUR

Uit de locomotieftekst en de reacties daarop blijkt overduidelijk dat de rubriek "rechtshulp en advocatuur" vele ladingen dekt. In de enge zin van het woord gaat het vooral over het wegwerken van de financiële barrières bij de toegang tot het gerecht en meer in het bijzonder in het voorzien door de Staat van de betaling van de advocaat die optreedt voor een minvermogene. Onder het thema kan echter ook een veel breder gamma van problemen worden ondergebracht die te maken hebben met de positie van de advo-

* Universiteit Gent, Assistent Vakgroep Strafrecht en Criminologie

catuur, de perceptie van de advocaat en meer in het bijzonder van de strafrechtadvocaat door de maatschappij, de positie van de verdediging ...

De werkgroep werd ingeleid door Steven Gibens, advocaat aan de balie van Antwerpen en auteur van heel wat artikels over de rechtshulp. Taru Spronken is hoogleraar Strafrecht en Strafprocesrecht aan de Universiteit van Maastricht en promoveerde op een proefschrift over verdediging.

De tussenkomst van Steven Gibens ging vooral in op de rechtshulp in de meer beperkte zin van het woord. Hij vertrok van de vaststelling dat in België de organisatie en de controle over de rechtshulp door de advocatuur naar zich toegetrokken is. Voorlopig schijnt dit in ieder geval nauwelijks ter discussie te staan.

Nochtans, merkt Gibens op, is dat niet zo evident en toont de ervaring van landen zoals Nederland, waar de rechtshulp niet uitsluitend in de handen van de advocatuur is, aan dat een dergelijk alternatief systeem heel wat voordelen heeft. Als problemen van de Belgische situatie stipte Gibens onder meer aan dat de huidige organisatie tot gevolg heeft dat vooral rechtsstatelijk nagedacht wordt over de problematiek en in de weg staat dat er een globale welvaartsstaat-visie ontwikkeld wordt op de toegang tot het recht. De controle van de advocatuur over de rechtsbijstand brengt met zich mee dat de nadruk zeer sterk komt te liggen op procesbijstand. De nadruk ligt op eerstelijnsbijstand door advocaten, terwijl andere vormen van conflictoplossing daardoor moeilijker opgenomen worden in een globale visie over de toegang van de burgers tot het recht.

Is juridische bijstand door een advocaat dé manier om een juridisch conflict op te lossen? Gibens wil dit opnieuw ter discussie stellen, maar zegt er ook bij zelf nog niet volledig het antwoord op de vraag te hebben. Hij verwijst naar Nederland, waar een meer geïntegreerde visie op de eerstlijnsrechtshulpverlening bestaat die onder meer geleid heeft tot de oprichting van juridische loketten, die de rechtzoekende kun-

nen doorverwijzen naar ofwel een advocaat, bemiddeling of andere mogelijke oplossingen. "In België zitten we op dat vlak in de jungle" stelt Gibens en is er een zeer grote fragmentatie. Men heeft geen zicht op de vraag hoe rechtzoekenden bij een advocaat terecht komen, wat nu precies thuis hoort bij de advocatuur, wat op andere manieren zou moeten opgelost worden

De controle van de advocatuur over de rechtshulp maakt het ook moeilijk om een zogenaamd kikvorsperspectief aan te nemen en het probleem te bekijken vanuit de positie van de rechtzoekende, de klant. Er is geen of weinig zicht op de vraag hoe die zijn weg vindt naar het recht. Men weet uiteraard hoeveel mensen uiteindelijk terecht komen bij de juridische bijstand, en die groep is omvangrijk, maar het is niet altijd even duidelijk of al deze mensen inderdaad wel op de juiste plaats terecht komen. Veel problemen die behandeld worden door advocaten zijn tegelijkertijd juridische maar ook maatschappelijke problemen.

Daarenboven stelt zich een ernstig probleem voor die categorie van rechtzoekenden die net niet in aanmerking komen voor de rechtsbijstand. De vraag is uiteraard: komen die nog wel aan de bak? Waar komen zij terecht? Vinden zij nog wel de weg naar het recht? Dat probleem is niet zo maar op te lossen door een uitbreiding van het budget. De prijs van het recht is een hot item. Men heeft lange tijd gedacht dit op te lossen via een algemene rechtsbijstandsverzekering of via private rechtsbijstand, maar dat lijkt geen adequate oplossing.

Gibens pleit dus voor een beleid inzake rechtshulp dat vertrekt van de vraag van de toegang tot het recht, waarin een geïntegreerde aanpak vooropstaat en waarbij vooral de vraag hoe conflicten op de meest efficiënte manier kunnen opgelost worden beslissend is. Gibens verwijst naar het recente voorbeeld in Nederland waar naar aanleiding van besparingen in de klassieke rechtshulp werd nagedacht over het beperken van tussenkomsten van advocaten waar andere mechanismen misschien op hun plaats zijn. Dat kan leiden tot een efficiëntere eerstelijnsbij-

stand, maar zoals gezegd is het feit dat de advocatuur de controle over de juridische bijstand claimt daar een bijkomende moeilijkheid.

“Trouwens in de landen waar de advocatuur die controle heeft losgelaten” stelt Gibens, zoals in Nederland, “zijn uiteindelijk ook de advocaten daar niet slechter van geworden, want ze worden beter vergoed voor prestaties geleverd in het kader van de rechtsbijstand dan in België.”

Taru Spronken belichtte de problematiek vanuit een breder perspectief. Zij ging in op een aantal aspecten die te maken hebben met ontwikkelingen van het strafrecht in het algemeen en de positie van de advocatuur die daardoor beïnvloed wordt. Zij kaartte 3 thema's aan die inpikken op de locomotieftekst van Luc Delbrouck.

Een eerste thema is de positie van de verdediging in het vooronderzoek in België, een tweede de organisatie van de financiering van de juridische bijstand, en een derde de maatschappelijke perceptie van de positie van de strafrechtadvocaat.

Spronken is van oordeel dat de verdediging in strafzaken in België zwakker staat dan in de omringende landen. Dat blijkt uit een onderzoek waar zij aan meewerkt. Het geheim van het vooronderzoek, de beperkte toegang tot de advocaat vooral in het allereerste begin van het onderzoek, het gebrek aan een cautie, de beperkte inzage van het dossier voor de zittingen van de Raadkamer, de beperkte informatie over de betichtingen die wordt gegeven in het begin, de onmogelijkheid om zelf getuigen te horen en de onmogelijkheid voor de advocaat om verhoren door de politie bij te wonen zijn slechts enkele elementen. De positie van de verdediging in het vooronderzoek in België is heel minimalistisch ingevuld, en dat hoort bij het inquisitoriaal systeem. In 19 van de 27 E.U.-lidstaten is bijvoorbeeld het recht op aanwezigheid van de advocaat bij het politieverhoor gewoon gerealiseerd. In Nederland is het toegelaten om met getuigen te praten om ontlastende informatie te verzamelen.

Wat betreft de financiering van de kosteloze rechtsbijstand merkt Spronken op dat, wanneer daar geen goede regelingen voor voorzien zijn effectieve verdediging vrijwel illusoir is. Een verdachte kan wel beschikken over alle mogelijke rechten, maar als hij of zij daar niet over geïnformeerd of geadviseerd wordt, dan is het heel erg moeilijk om die ook effectief uit te oefenen.

Op grond van artikel 6.3 van het EVRM bestaat er een recht voor een minvermogende op gratis rechtshulp. Uitgebreidere bijstand tijdens het vooronderzoek heeft dus ook financiële consequenties. Uit een recent onderzoek is gebleken dat de bedragen die besteed worden aan de rechtshulp in strafzaken sterk variëren binnen de Europese Unie. Ierland besteedt 13 g per inwoner, Zweden 9 g, Engeland en Wales 8 g, en dan Nederland, België en Finland ongeveer 6 g. De Oost-Europese landen besteden minder dan 1 g per inwoner.

Over het derde thema, het imago van de strafrechtadvocatuur, stelt Spronken een verscherping van het klimaat vast. De laatste 20 jaar is daar een debat over geweest in Nederland. Daarin is vastgesteld dat een zekere polarisatie is opgetreden in de discussie. Deels kan dat verklaard worden door het actiever optreden van de strafrechtadvocaat, die geen blad meer voor de mond neemt op het moment dat hij misstanden meent te herkennen. Er zijn harde beschuldigingen geuit aan het adres van het Openbaar Ministerie en Officieren van Justitie zijn in de afgelopen jaren beticht van meened, er zijn aangiften gedaan om tot strafvervolgning over te gaan, misbruik van bevoegdheden wordt vaak naar voor gebracht ..

Een illustratie daarvan zijn de discussies naar aanleiding van de telefoontaps. Nederland maakt daar zeer uitgebreid gebruik van met het gevolg dat ook geheimhoudersgesprekken terecht komen in strafdossiers. Het Openbaar Ministerie zegt dat dat per ongeluk gebeurt, de advocatuur zegt dat ze daar niets van gelooft. De media spelen daarbij een grote rol, zeker in de strafzaken met een hoog profiel. In de Hell's Angels zaak is bijvoorbeeld het Openbaar

Ministerie kort geleden nog niet ontvankelijk verklaard in de vervolging omwille van de schending van het verschoningsrecht van advocaten.

Het Openbaar Ministerie beschuldigt de advocatuur van het gooien van zand in de machine, door eindeloos veel getuigen op te roepen, het opzetten van verdragende acties allerhande. Er wordt daarbij geopperd dat de toon waarop het debat zich ontwikkelt het vertrouwen in de rechtspleging als zodanig schendt en dat alle procesdeelnemers daarop moeten letten. Daarover is nu een discussie aan de gang: is die verscherping van de toon gewoon inherent aan de ontwikkeling binnen de strafrechtspleging of is dat iets wat door de Orde zou moeten gereguleerd worden?

Spronken meent dat er dieperliggende oorzaken zijn. De grond voor een dergelijke ontwikkeling is onder meer het terugtreden van de rechter bij de toetsing van de opsporingsbevoegdheden, waardoor advocaten verplicht zijn assertiever te worden. De uitbreiding van de geheime opsporingsbevoegdheden leidt daarbij tot behoorlijk wat wantrouwen over en weer. Spronken is van oordeel dat in het strafproces wantrouwen in dit soort van zaken legitiem is en deels voortvloeit uit de ontwikkelingen in het strafrecht en in de opsporingsmethodes, maar dat excessen zouden moeten en kunnen bestreden worden via het tuchtrecht.

In de daarop volgende discussie werden enkele van deze thema's verder uitgediept. Daarbij kreeg de kwaliteit van de rechtshulp en de mogelijkheid om daarop controle uit te oefenen heel wat aandacht. Beide sprekers waren het eens met opmerkingen uit de zaal dat zich daar toch een hele reeks problemen stellen. Steven Gibens wees nogmaals op de moeilijkheid om een dergelijke kwaliteitscontrole te organiseren zolang de controle over de rechtshulp volledig in de handen van de advocatuur blijft. De gebruikers kunnen dan moeilijk bij een kwaliteitscontrole betrokken worden. Spronken is het eens met het feit dat de kwaliteit behoorlijk wat aandacht verdient. Zij treedt op als plaatsvervangend Raads-

heer in een Hof en stelt daar ook vast dat verdedigingen soms ondermaats blijven. Maar dat hangt natuurlijk niet alleen af van de betaling van de advocaten, maar ook van de opleiding, de specialisaties ... Van belang is daar ook het optreden van de tuchtrechter en in Nederland gaat er niet echt een goed signaal daarvan uit. De Tucht-raad kijkt alleen naar de vraag of een fout of een nalatigheid van de advocaat effect heeft gehad op de einduitspraak en dat is natuurlijk zeer moeilijk te meten.

Wel merkt Spronken op dat het bestaan van de Nederlandse Vereniging voor Strafrechtadvocaten, die dus specifiek de strafrechtpleiters aanspreekt, een belangrijke stap voorwaarts is. Om lid te zijn van deze organisatie worden specifieke opleidingseisen gesteld, wordt ook geëist dat de leden een bepaalde hoeveelheid van strafzaken doen. Maar slechts een klein deel van de strafrechtadvocaten is daarbij betrokken. Het grote deel van de strafzaken wordt toch nog gepleit door advocaten die zo af en toe nog eens een strafzaak doen.

Steven Gibens merkt op dat een bureau voor juridische bijstand ingedeeld in secties waarin een specifieke sectie strafrecht wordt voorzien ook kwaliteitsbevorderend kan zijn. Nu wordt soms iemand van een groot kantoor dat zich bezig houdt met fiscaal recht naar een strafzaak gestuurd, die te maken heeft met een minimale diefstal. De stagiair die een dergelijke verdediging moet waarnemen is daar meestal totaal niet in geïnteresseerd. Specifiek probleem daarbij is ook nog dat in België de kwaliteit van de juridische bijstand in strafzaken moeilijk te meten is aangezien het werk zich dikwijls beperkt tot een pleidooi en er weinig andere schriftelijke sporen van zijn. Dat maakt een kwaliteitsonderzoek zoals het wel in Engeland gebeurd is in burgerlijke zaken waarbij onder meer de hoeveelheid en de kwaliteit van de briefwisseling als beoordelingscriterium werd aangenomen, moeilijk toe te passen in de strafzaken.

Tot slot werd ook nog heel even ingegaan op de vraag of een veralgemeende rechtsbijstandsver-

zekering een alternatief zou kunnen zijn voor de rechtshulp. Daarbij wordt opgemerkt dat de discussie over de verzekering van een opzettelijke fout uiteraard een erg moeilijke discussie is. Dat is minder waar voor verkeersovertredingen en dergelijke zaken, waar de rechtsbijstandsverzekering wel kan, maar veel moeilijker wanneer het over andere delicten gaat. Wanneer naar Engeland gekeken wordt stelt men bijvoorbeeld vast dat de financiering van rechtshulp in strafzaken hoofdzakelijk door de overheid verschaft wordt, die voorziet in de financiering van de bijstand van advocaten vanuit de idee dat de verdachte als zwakke rechtsgebruiker bijstand moet kunnen genieten.

De discussie heeft in ieder geval aangetoond dat enerzijds de verschillende aangehaalde thema's een erg brede waaier van problemen bestrijken, maar anderzijds dat ze ook met elkaar in verband staan omdat bijvoorbeeld kwaliteit van de verdediging onmogelijk kan losgezien worden van de middelen die ter beschikking staan om ze te organiseren.

Jan Fermon*

RUBRIEK STRAFUITVOERING EN JUSTITIËLE HULPVERLENING

Deze rubriektekst bevat een korte neerslag van de workshop 'strafuitvoering en justitiële hulpverlening' die plaatsvond naar aanleiding van de studiedag 30 jaar Panopticon. Het debat werd gevoerd door Sonja Snacken, Wilfried Meyvis, Tom Daems, Luc Robert en Karen Verpoest en werd opgebouwd rond vijf stellingen die een aantal knelpunten uit 30 jaar strafuitvoeringsbeleid onder de aandacht brachten. Elk panellid leidde één stelling in, waarna er ruimte was voor reactie van de andere panelleden en opmerkingen, vragen en nuanceringen uit het publiek. Wegens tijdsgebrek werd uiteindelijk slechts over drie stellingen gediscussieerd.

* Advocaat

Stelling 1: Enkel met een reductionistisch strafbeleid kunnen we de overbevolkingsproblematiek aanpakken.

De panelleden zijn het eens met deze stelling en zijn ervan overtuigd dat de overbevolking binnen de gevangenisstraf slechts succesvol kan worden verholpen als men de mechanismen die erachter schuilgaan, aanpakt. Om de overbevolkingsproblematiek op te lossen, is het van belang om de instroom te verminderen en de uitstroom te verhogen. Zolang men immers niets doet aan het water dat stroomt, blijft het dweilen met de kraan open.

In België heeft men de voorbije 30 jaar binnen het politieke discours wel verschillende teksten gewijd aan en gepleit voor een reductionistisch strafbeleid maar in de praktijk werd al die tijd eigenlijk een dualistisch strafbeleid gevoerd. Het arsenaal aan alternatieve maatregelen werd uitgebreid en nieuwe alternatieven werden ingevoerd, maar van een scepticisme ten aanzien van het gebruik van de vrijheidsstraf, wat de eerste voorwaarde is voor een reductionistisch beleid, is in België nooit sprake geweest. Meer nog, de primordiale plaats van de vrijheidsstraf in onze samenleving werd al die tijd niet in vraag gesteld: de strafmaat voor bepaalde misdrijven werd opgetrokken, bij de bestraffing van nieuwe fenomenen werd de vrijheidsstraf vaak als meest adequate reactie beschouwd en ook in het strafwetboek staat de vrijheidsberoving nog altijd als belangrijkste sanctie ingeschreven. Voor magistraten blijkt het bovendien ook niet eenvoudig om alternatieve sancties op te leggen: zij krijgen weinig instructies over hoe zij dienen om te gaan met deze alternatieven en voor wie deze bedoeld zijn. Daar aan het opleggen van alternatieve sancties vaak vele voorwaarden en eisen worden gesteld, is het voor magistraten bovendien structureel vaak gemakkelijker om een gevangenisstraf op te leggen.

De panelleden geven echter wel aan dat het voeren van een reductionistisch beleid geen evidentie is en er geen pasklare antwoorden klaar liggen. Reductionisme is een oefening die telkens opnieuw moet worden gemaakt. Telkens opnieuw moet worden nagegaan met welke criminaliteitsfenomenen justitie wordt geconfron-